

Brojnija i bolja radna mjesta: uzorci ekspanzije zapošljavanja u Europi

Sažetak

Uvod

Razdoblje od 1995. do 2006. obilježio je snažan obrat u trendovima zapošljavanja u većini Europe. Nakon razočaravajućih stopa rasta zapošljavanja u 80-im i ranim 90-im, udio aktivno zaposlene radne populacije porastao je sa 60 % na 66 % u 15 država članica EU-a tako da je ukupna zaposlenost porasla za više od 22 milijuna radnih mjesta (ukupna zaposlenost je u 15 država članica EU-a u 2006. dosegla 170 milijuna). U količinskom smislu, navedeno je razdoblje svakako bilo vrlo pozitivno za zapošljavanje na razini Europe. No što je s kvalitetom radnih mjesta otvaranih između 1995. i 2006.? Jesu li to bila većinom dobra ili loša radna mjesta? Je li se ovaj dojmljiv proces otvaranja novih radnih mjesta odvio nauštrb njihove kvalitete? Ili je Europa otvorila ne samo više, već i bolja radna mjesta u tom razdoblju?

Na posljednje je pitanje, koje odražava glavni cilj Europske strategije zapošljavanja ("brojnija i bolja radna mjesta"), do sada samo djelomično odgovoreno zbog nedostatka odgovarajućih podataka na europskoj razini. Cilj ove studije, temeljene na podacima iz baze Europskog projekta za radna mjesta, je barem pokušati odgovoriti na ovo temeljno pitanje, pokušavajući procijeniti kvalitetu radnih mjesta otvorenih u nedavnoj ekspanziji zapošljavanja u različitim europskim državama i pružajući nekoliko opisnih pretpostavki vezanih za proces u pozadini tih trendova.

Ovaj prospekt daje uvid u glavne rezultate istraživanja o ekspanziji zapošljavanja kroz desetgodišnje razdoblje, koji čini prvi dio izvješća Europskog centra za praćenje restrukturiranja (ERM) iz 2008. Drugi dio ERM-ovog izvješća dopunjuje ovu desetgodišnju perspektivu usredotočujući se na uzorke restrukturiranja na području EU-a i u Norveškoj tijekom 2007. te na opseg otvaranja i zatvaranja radnih mjesta kao jedne od njihovih posljedica.

Kontekst politike

Zbog sporog rasta zapošljavanja u većini europskih država 80-ih i ranih 90-ih prošlog stoljeća, Europska unija

i druga međunarodna tijela kao što je OECD usmjerili su pažnju na potrebu za povećanjem intenziteta gospodarskog rasta u EU-u sa stajališta zapošljavanja. Kada je 1997. službeno pokrenuta Europska strategija zapošljavanja na Europskom vijeću u Luksemburgu, ona je odražavala ovaj gotovo isključivi fokus na otvaranje radnih mjesta uz vrlo mali naglasak na pitanja kvalitete radnih mjesta. No, otvaranjem radnih mjesta koje je pokrenuto krajem 90-ih, Europa se usuglasila da se rast zapošljavanja počne razmatrati na uravnoteženiji način. Nakon Vijeća u Lisabonu 2000. Europska strategija zapošljavanja podjednako je naglašavala kvantitativne i kvalitativne elemente otvaranja radnih mjesta. 2002. Vijeće u Barceloni usvojilo je moto Europske strategije zapošljavanja koji je glasio "brojnija i bolja radna mjesta".

Glavni zaključci

Pristup korišten u ovoj studiji temelji se na metodi koju je prvi put predložio ekonomist Joseph E. Stiglitz, a koju su naknadno pročistili i proširili sociolozi Erik Olin Wright i Rachel O. Dwyer. Sastoji se od detaljne analize razvoja zapošljavanja u svakoj državi s naglaskom na posebne kombinacije zanimanja i sektora (koje se nazivaju "radna mjesta"), poredane prema prosječnoj nadnici po satu (koja se koristi kao približna vrijednost za određivanje kvalitete radnog mjesta). Ukupan rast zaposlenosti u svakoj je državi podijeljen na pet "kvintila kvalitete radnog mjesta" (koji se podudaraju s pet jednako velikih skupina radnih mjesta poredanih od najniže prema najvišoj prosječnoj nadnici po satu), kako bi se utvrdilo koja su radna mjesta zabilježila porast, a koja pad. Ovi uzorci rasta zaposlenosti s obzirom na kvalitetu radnog mjesta dodatno su podijeljeni prema glavnim gospodarskim sektorima, statusu zaposlenosti, spolu i nacionalnosti kako bi se pružile moguće pojašnjavajuće pretpostavke te utvrdili posebni uzorci za podskupine stanovništva.

Generalni je zaključak ove studije pozitivan i u skladu s glavnim ciljevima Europske strategije zapošljavanja. Ukupno gledajući, većina država članica EU-a otvorila je *više i bolja radna mjesta* u desetljeću nakon 1995. (poglavito u 15 država članica EU-a). Naravno, iza ove generalne slike kriju se mnoge različite priče, od kojih nisu sve tako pozitivne:

- Irska, Danska, Finska, Luksemburg i Švedska ostvarile su najbolje rezultate po pitanju kvantitete i kvalitete zapošljavanja. Ove su države uspjele otvoriti velik broj radnih mjesta od kojih je većina bila iznadprosječne kvalitete. Otvaranje radnih mjesta u Portugalu bilo je manje dinamično, no ova je država ipak unaprijedila svoju strukturu zaposlenosti (rastom trenda zapošljavanja) i to gotovo jednako kao i ostale države u ovoj skupini.
- Španjolska i Grčka doživjele su veliku ekspanziju zapošljavanja, iako je ona bila slabije kvalitete i koncentriranija na sredinu nego na vrh strukture zaposlenosti. Italija je prošla kroz sličan proces, iako s manjim brojem novih radnih mjesta.
- Nizozemska, Francuska i Cipar zabilježili su jasno polariziran uzorak povećavanja radnih mjesta, s intenzivnim otvaranjem radnih mjesta na vrhu i dnu i velikom prazninom u sredini. Njemačka, Belgija, Austrija i UK također su zabilježili polariziran uzorak, no usmjereniji na vrh strukture zaposlenosti.
- Naposljetku, bilo je izuzetno teško klasificirati uzorke otvaranja radnih mjesta u većini novih država članica. Te su države prošle kroz vrlo intenzivno restrukturiranje gospodarskih struktura 90-ih, a kratko razdoblje obuhvaćeno ovom studijom (u većini slučajeva od oko 2000. do 2006.) zabilježilo je samo posljednji stadij tih velikih promjena. Općenito, nove države članice nisu zabilježile jasno poboljšanje strukture zaposlenosti, koje je bilo očito u 15 država članica EU-a, ali niti pogoršanje.

Navedeni uzorci ekspanzije zapošljavanja s obzirom na kvalitetu radnog mjesta u čitavoj Europi rezultat su višestrukih gospodarskih i institucionalnih čimbenika. Podjelom ovih uzoraka prema gospodarskom sektoru istraženi su neki od tih čimbenika. I što je najvažnije, omogućeno je utvrđivanje odakle je došla velika ekspanzija "dobrih radnih mjesta" u 15 država članica EU-a: većina radnih mjesta bila je vezana za usluge s intenzivnim korištenjem znanja, poglavito poslovne usluge, zdravstvo i obrazovanje. Usluge su otvorile mnoga radna mjesta na dnu strukture zaposlenosti, ali vrlo malo u sredini: razvoj otvaranja radnih mjesta u sredini objašnjavao se prvenstveno aktivnošću građevinskog sektora. Otvaranje radnih mjesta na

dnu bilo je relativno malo u većini država zbog intenzivnog i rasprostranjenog propadanja slabo plaćenih poslova u poljoprivredi i proizvodnji. U 15 država članica EU-a otvoreno je samo nekoliko vrlo dobro plaćenih radnih mjesta u proizvodnji, dok su se u srednjeeuropskim novim državama članicama prilično intenzivno otvarala srednje plaćena radna mjesta u istom sektoru.

Slabo plaćena radna mjesta od 1995. postala su "atipična" u 15 država članica EU-a. U mnogim državama većina novootvorenih slabo plaćenih radnih mjesta bila je na skraćeno ili na određeno radno vrijeme, dok su radna mjesta na puno i neodređeno radno vrijeme u segmentu slabo plaćenih poslova ili propala ili su stagnirala (u isto je vrijeme većina dobro plaćenih novootvorenih radnih mjesta bila na puno i neodređeno radno vrijeme).

Razdoblje obuhvaćeno ovom studijom karakterizira jasno poboljšanje situacije zapošljavanja žena u 15 država članica EU-a i po pitanju kvantitete i kvalitete. Iako je otvaranje radnih mjesta za žene češće naginjalo prema dnu u odnosu na one za muškarce, njihova se situacija znatno poboljšala i to do te mjere da se ne čini pretjeranim reći kako su žene imale najveću korist od ekspanzije zapošljavanja nakon 1995. u 15 država članica EU-a. Što se tiče radnika migranata koji nisu državljani EU-a, u državama u kojima se udio njihove radne snage povećao (većinom na periferijama EU-a), oni su najčešće bili zaposleni na najslabije plaćenim radnim mjestima do te mjere da su na većini neto radnih mjesta otvorenih u dva najdonja kvintila u Španjolskoj, na Cipru, u Irskoj i Grčkoj bili zaposleni radnici koji nisu državljani EU-a.

Posljedice za politiku

Sveukupna slika ocrтана u ovoj studiji u svakom je slučaju vrlo pozitivna i uvelike u skladu s općim ciljevima Lisabonske agende: brojnija i bolja radna mjesta, više mogućnosti za žene i zaokret prema gospodarstvu temeljenom na znanju. No isti ovi uzorci mogu u velike probleme dovesti pojedine skupine radnika koje još uvijek prevladavaju na europskim tržištima rada, a to se posebno odnosi na niskokvalificirane radnike ili radnike premještene na radna mjesta u nazadujućim industrijama. Stagnacija rasta zaposlenosti na slabo plaćenim radnim mjestima znači manje mogućnosti zapošljavanja za te radnike, a nedostatak novootvorenih radnih mjesta u sredini svakako ne pogoduje uzlaznom trendu strukture zaposlenosti. Povrh toga, zaposlenost u donjim kvintilima sve je nestabilnija i nepouzdanija. Trendovi navedeni u ovoj studiji trebali bi također podići svijest o potrebi donošenja politika koje bi pomogle onim radnicima koji riskiraju da ih gospodarski napredak ostavi postrani.

Dodatne informacije

Potpuno izvješće pod nazivom *Brojnija i bolja radna mjesta? Uzorci ekspanzije zapošljavanja u Europi (1995.-2006.)* dostupno je na web-stranici: <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0850.htm>

John Hurley, Službenik za istraživanje
joh@eurofound.europa.eu